


## Engelli Kavramı ile İlgili Akademik Yayınların VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi\*

### *Bibliometric Analysis of Academic Publications on The Concept of Disabled With VOSviewer*

<sup>1</sup>Yavuz Emrah DEMİR ve Mehmet GEDİK <sup>2</sup>

#### Yayın geçmişi:

Makale gelişi:

19.04.2022

Revizyon:

13.05.2022

Kabul tarihi:

20.06.2022

Yayınlanma tarihi:

#### Anahtar kelimeler:

Engelli,

Bibliyometrik Analiz,

VOSviewer,

#### Keywords:

Disability,

Bibliometric Analysis,

VOSviewer,

**Özet:** Geçmişten günümüze dezavantajlı gruplar arasında yerini alan engelliler, buldukları toplumların engelli kavramına olan yaklaşımlardan etkilenmişlerdir. Süreç içinde çok sosyal, ekonomik, psikolojik birçok sorunla karşılaşan engellilerin, sahip oldukları haklara ulaşabilmeleri 1950'li yılları bulmuştur. 1970'li yıllara kadar medikal yaklaşımla ele alınan engellilik kavramı 1970'lerden sonra sosyal boyutta ele alınarak sorunların, toplum bireylerinin düşünce ve davranışlardan meydana geldiği savunulmuştur. Bu bağlamda engellilik konusu üzerine birçok akademik çalışmalar geçmişten günümüze yapılmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı alan yazında yer alan engellilik konulu akademik araştırmaların hangi anahtar kelimelerle bağlantılı olduğunu incelemek ve son yıllarda hangi anahtar kelimelerde yoğunlaştığını ortaya koymaktır. Bu doğrultusunda Web of Science'ta çevrimiçi tarama yapılarak "Journal of Intellectual Disability Research" ve "Disability and Rehabilitation" dergilerinde yayınlanmış toplam 4820 yayın, bibliyometrik göstergeler açısından incelenerek kategorize edilmiştir. Toplam ulaşılan anahtar kelime sayısı 2367'dir. Bu anahtar kelimeler ayrıştırıldıktan sonra belirlenen 50 kelime bibliyometrik analiz araçlarından VOSviewer paket programı aracılığıyla görselleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda seçilen dergilerde en çok kullanılan anahtar kelimelerin International Classification of Functioning (60), mental health (53), young people (47), participation (43), children (42) ve rehabilitation (34) olduğu görülmüştür. Ayrıca quality life ve family anahtar kelimelerinin 2002 yılından bu halen popülerliğini koruyan konular olduğu, en fazla kullanılan anahtar kelimelerin ise rehabilitation, covid-19 ve intellectual disability olduğu görülmüştür.

**Abstract:** Individuals with disabilities, one of the disadvantaged groups from the past until today, have been affected by approaches to the disability concept of the society to which they belong. Having faced many social, economic, and psychological problems, individuals with disabilities, could only achieve the rights they have today by the time of the 1950's. The disability concept, addressed with a medical approach until the 1970s, was considered in social terms after the 1970s. It was argued that the problems were caused by the thoughts and behaviors of the individuals in society. In this context, many academic studies regarding disability continue to be carried out from the past until today. The aim of the study is to examine which keywords are related to the academic studies on disability in the relevant literature and to reveal which keywords have been focused on in recent years. Conducting an online literature review on the Web of Science, a total of 4820 publications published in the journals "Journal of Intellectual Disability Research" and "Disability and Rehabilitation" were reviewed and categorized in terms of bibliometric indicators. The total number of keywords found is 2367. The 50 words we found after filtering these keywords, were visualized through the VOSviewer package program, one of the bibliometric analysis tools. In conclusion, it is found that the most used keywords in the selected journals are as follows: International Classification of Functioning (60), mental health (53), young people (47), participation (43), children (42) and rehabilitation (34). It is also understood that the keywords quality life and family have been the most popular topics since 2002, while the most used keywords are rehabilitation, COVID-19, and intellectual disability.

<sup>1</sup>Yüksek Lisans Öğrencisi- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, yavuzemrah1934@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6481-0841

<sup>2</sup>Dr. Öğr. Üyesi- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye, mehmet.gedik@izu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2421-5092

## Giriş

Engellilik kavramı insanlık tarihi boyunca var olmuş ve bu süreçte toplumlar bu dezavantajlı gruba olumlu ve olumsuz birçok farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Bu nedenle ilk çağlardan günümüze kadar toplumların engelli bireylere karşı davranışları, ihtiyaçlarına yönelik yardımları ve uygulamaları engelli bireyler için önem arz eden eğitim, sağlık, istihdam, sosyal yaşam ve erişebilirlik hizmetlerine etki etmiştir (Tınar, 2018, s.3). Toplumları oluşturan bireylerin engelli bireylerle ilgili yeterli bilgi sahibi olmamaları, bu dezavantajlı gruba yaklaşımlarının bilinçsiz olması ve olumsuz tutumlar sergilemesine sebep olmaktadır. Bu olumsuz tutumlar engelli bireylerin dışlanma, ötekileştirme ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalma gibi sosyal sorunlara yol açarken, yaşam alanlarındaki çevre koşullarının ve ekonomik imkânların yetersizliği engelli bireyler için oldukça zor yaşam koşullarını beraberinde getirmektedir (Ergün, 2005). Bu problemlerle birlikte bu dezavantajlı engelli grup sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım ve bilgiye ulaşım gibi konularda çok farklı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Dünyada engelliler diğer bireylerle mukayese edildiğinde daha elverişsiz sağlık imkânlarına, daha düşük eğitim seviyesine ve daha az toplumsal imkanlara sahiptirler. Engelli bireylerin karşılaştıkları bu problemlerin çözümü için gerçekleştirilen sosyal politikalar bağlamında uygulamalar, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, refah seviyeleri ve toplumu oluşturan bireylerin engelli bireylere bakış açısına göre farklılaşmaktadır (Tellioglu, 2019, s.819).

Dünyada ve Türkiye’de engelli bireylere yönelik atılan olumlu adımlar, yasal düzenlemeler ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte hem uluslararası örgütler hem de ulusal hükümetler engellilere yönelik politikaların önemini daha iyi kavrayabilmişlerdir. Devletler engellilere yönelik yasal düzenlemelerle birlikte sosyal politikalar üretirken, dezavantajlı grupların genellikle de engelli bireylerin yaşama daha güçlü bağlanmaları, Evrensel Temel İnsan Hakları, anayasa ve yasalar bağlamında temel bireysel hak ve hürriyetlerinden daha fazla yararlanabilmelerini amaçlamaktadır. Bu amaçla üreten, huzurlu ve hayatlarından memnun vatandaşlar olarak yaşadığı toplumun kültürüne pozitif anlamda etki eden duruma gelmelerini sağlamak için çalışmalarında bulunmuşlardır (Küçükali, 2014, s.61). Geçmişten günümüze pek çok araştırmacı fiziksel ve sosyal engellerin, engellilik üzerindeki rolünü ve boyutunu tespit etmeye çalışmıştır. Bu süreçte medikal modelden sosyal modele geçiş ile birlikte engellilik kavramına da daha çok “fiziksel engel” bakış açısıyla bakılmaktan ziyade engellilerin sosyal olarak toplumdan dışlanmaları, ötekileştirilmeleri sorunları üzerine çalışmalar yürütülmüştür (Tınar, 2018, s.18).

Sosyal hizmet kurum ve kuruluşları tarafından destek ve yardım hizmetleri sağlanan engelliler (Karaca, 2019), sadece Türkiye’nin değil tüm dünyanın gündeminde yer almaktadır. Dolayısıyla engellilik temalı akademik araştırmaların oldukça çok sayıda olduğu görülmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde engellilik kavramı üzerine çok fazla farklı disiplinlerde çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Aykara,2011; Bulgan, 2015; Orhan ve Özkan, 2020; Burcu, 2011; Çetin, 2017). Buna ek ana olarak konusu engellilik olan ve isminin içinde bu kavramın yer aldığı pek çok akademik dergiye de rastlanmaktadır. Engellilerin yaşam koşullarını iyileştirmek adına hem makro-düzey hükümetler ve yerel yönetimler, hem mezo-düzey kurum ve kuruluşlar tarafından uygulamalar geliştiriliyor olmasına rağmen bu uygulamaların yeterli gelişmişlik seviyelerine ulaşamadığı görülmektedir. Bu sebeple alan yazında yer alan akademik araştırmaların engellilik konusu ile hangi anahtar kelimelerle bağlantılı olduğunu incelemek ve son yıllarda hangi anahtar kelimelerde yoğunlaştığını ortaya koymak çalışmanın amacı niteliğindedir. Bu amaca ulaşabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden “*bibliyometrik analiz yöntemi*” kullanılmaktadır.

## 1. Bibliyometrik Analiz

Matematik ve istatistiksel yöntemlerin kitaplara ve bilimsel iletişim araçlarına uygulanması olarak ifade edilen bibliyometrik analiz (Pritchard, 1969), bilim ile alakalı bilimsel çıktı, süreç ve esere uygulanabilmektedir (Cronin, 2000). Bibliyometrik analiz tekniği ile alanyazında yer alan tüm birikim veya belli dönemleri kapsayan kısımlar ele alınarak, ilgili disipline yönelik somut

veriler sunulmaktadır (İnceoğlu, 2014, s.34). Bu yöntem kapsamında belirlenen bilimsel ve akademik yayınlar bir araya getirilmekte, yayınlara ait veriler standartlaştırılıp, sınıflandırılmakta ve araştırma amacı için analizler yapılarak yorumlanmaktadır (Baker vd.,2020). Buna göre bibliyometrik analiz çalışmada yayın yapılan aktif dergiler, toplam yayın sayısı, yazarların kurumları, yayın dili, aktif araştırma yapılan ülkeler, çalışmadaki kaynak türleri, anahtar kelime ağları, çalışmaların aldığı atıflar, bibliyometrik değişken olarak analiz edilebilmektedir (Gürdün, 2020). Bibliyometrik analiz 5 farklı türden oluşmaktadır. Bunlar alıntı analizi, ortak alıntı analizi ve bibliyografik eşleştirme, ortak yazar analizi ve ortak kelime analizidir (Zupic and Cater, 2015, s.431). Bu çalışmada belge başlıklarında, anahtar kelimelerde veya özetlerde birlikte ortaya çıkan kavramlar arasındaki bağlantıları bulmaya yarayan ortak kelime analizi kullanılmaktadır. Ortak kelime analizi ile bilimsel yayınlarda bulunan anahtar kelimeler incelenmektedir. Bu yöntemin varsayımı, yazarlar tarafından dikkatlice seçilen anahtar kelimelerin bilimsel araştırmanın içeriğine dair genel bilgiler sağlaması, dolayısıyla bir bilimsel yayında bulunan anahtar kelimelerin birbirleriyle ilişkili olduğudur (Romo-Fernández vd.,2013; Feng vd.,2017). Herhangi iki anahtar kelimenin birbiriyle aynı bilimsel çalışmalarda kullanılma sayısı ne kadar fazla ise bu iki anahtar kelime arasında o kadar güçlü bir ilişki var demektir (Chen vd.,2016). Bu analizin ortaya koyduğu çıktı ise bir kavramsal alanı temsil eden ana temalar ağı ile ilişkilendirilmektedir (Börner vd.,2003). Dolayısıyla farklı zaman aralıklarında sınıflandırılmış yayın grupları arasındaki değişim ve dönüşüm ortak kelime analizi yoluyla gözlemlenebilmektedir (Coulter vd.,1998).

## 2. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Sosyal hizmet alanının önemli konularından biri olan engelli kavramı bilimsel araştırmalarda birçok farklı kavramlarla birlikte yer almaktadır. Bu sebeple çalışmada engelli kavramının ile ilgili akademik araştırmalar bibliyometrik parametreler ile incelenerek mevcut durumun belirlenmesi istendiği için durum çalışması deseni benimsenmektedir. Matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin bilimsel iletişim ortamlarına uygulanması olan bibliyometrik çalışmanın (Pritchard, 1969, s.348) temel bileşeni veri tabanının kapsamıdır (Thompson, 2018). Araştırmalarda en yaygın kullanılan bibliyometrik veri tabanları Web of Science, Scopus ve Google Scholar olmaktadır (Karagoz ve Seref, 2019). Bu çalışmada veri toplamada Web of Science veri tabanı kullanılmıştır. Bu veri tabanının seçilme sebebi daha önce yapılmış sistematik literatür taraması çalışmalarında Web of Science (WoS)'ın bibliyometrik araştırmalar için güvenilir bir veritabanı olduğu belirtilmektedir (Zupic ve Čater, 2015; Köseoğlu vd.,2019; Uyar vd.,2020). Web of Science; Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Sanat ve İnsani Bilimleri alanlarında 12.000'den fazla dergi ve 148.000 konferans bildirisini düzenli bir şekilde tarayarak araştırma alanlarıyla en ilgili ve prestijli olan yayınlara ulaşılma imkân sağlayan veri tabanıdır (Thomson Reuters, 2011).

Bu kapsamda 2022 Nisan ayı içerisinde Web of Science'ta çevrimiçi yapılan taramalar ile yayın bilgilerine ulaşılmıştır. Araştırmada ilk önce, Web of Science arama sayfasındaki "Search (Arama)" seçeneğine "disability (engelli)" yazılarak isminde bu kelime geçen dergiler aranmıştır. Araştırmada bütüncül bir yoruma ulaşılabilme için 2011-2021 yılları arasındaki dönem seçilerek, on yıllık bir zaman dilimi çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Tarama sonucunda "disability (engelli)" kelimesinin içinde yer aldığı dergi sayısının oldukça çok olduğu görülmüştür. Çalışmayı kısıtlamak amacıyla sadece makale çalışmalarını içeren, Social Sciences Citation Index (SSCI) atıf dizininde bulunana ve son on yılda 1000'in üzerinde yayın yapan dergiler seçilmiştir. Bunlar "Journal of Intellectual Disability Research" ve Disability and Rehabilitation" isimli dergilerdir.

Araştırmada 2011-2021 arasında "Journal of Intellectual Disability Research" ve "Disability and Rehabilitation" da yayınlanmış toplam 4820 yayın, bibliyometrik göstergeler açısından incelenerek VOSviewer programı tarafından kategorize edilmiştir. Toplam ulaşılan anahtar kelime sayısı 2367'dir. Bu anahtar kelimeler bir Excel elektronik tablosuna kaydedilerek aynı anlama gelen kelimeler birleştirilmiştir. Ayrıca dergilerin başlığında yer alan ve konuya yönelik

jenerik isim olma özelliği gösteren “engellilik” kelimesi diğer kelimeleri baskılamaması açısından analizden çıkartılmıştır. Engellilik temalı bu dergilerin içerisinde yer alan temel içeriğinin engellilik olması sebebiyle, anahtar kelimelerde sıklıkla bu kelimeye yer verilmektedir. Dolayısıyla bu kelimenin ortak kelime ağı analizinden çıkarılmasıyla engellilik teması ile hangi alanlarda daha fazla çalışma yapıldığını ortaya koymak mümkündür. Aksi halde diğer anahtar kelimeler engellilik kelimesi altında baskılanmaktadır. Son olarak çalışmalarda bir kelimenin on kere aynı çalışmada yan yana gelmiş olma kısıtı uygulanmıştır. Bu kısıt konulmadığı takdirde çok fazla anahtar kelime ortaya çıkmaktadır. Bu durum kelime ağı gösterge haritalarının net olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu kısıt ortak anahtar kelime ağı görselleştirme haritalarında daha doğru sonuçlar vermektedir. Çalışmada ilgili akademik yayınlardaki anahtar kelime ayıklama aşamasının sonucunda ulaşılan toplam 50 kayıt bibliyometrik analiz araçlarından biri olan VOSviewer (Version 1.6.9) paket programı kullanılarak görselleştirilmiştir. VosViewer yazılımı ağ verilerine bağlı haritalar oluşturmak ve oluşturulan bu haritaları görselleştirmek ve keşfetmek için kullanılan analitik bir araçtır. VOSviewer, bilimsel dergiler, bilimsel yayın ağları, araştırmacılar, ülkeler, araştırma kuruluşları, anahtar kelimeler ya da terimler ağı oluşturmak için kullanılabilir (Van Eck ve Waltman, 2018, s.3). Yayınlardaki anahtar kelimeler üzerinden çalışma alanındaki araştırma konularını ve yönelimleri görsel olarak haritalandırılmıştır. Bu doğrultuda araştırma soruları şu şekildedir:

*Araştırma Sorusu 1: “Journal of Intellectual Disability Research” ve Disability and Rehabilitation” dergilerinde yayımlanan çalışmalar hangi konular üzerinde şekillenmiştir?*

*Araştırma Sorusu 1: 2011-2021 yılları arasında “Journal of Intellectual Disability Research” ve Disability and Rehabilitation” dergilerinde yayımlanan çalışmalarda halen popüleritesini koruyan ve ortaya yeni çıkan kavramlar nelerdir?*

## 2. Bulgular

Bibliyometrik yöntemlerden biri olan ortak kelime analizi, veri tabanlarında yer alan temaların tüm alan içerisinde ne derece merkezi olduğunu ve bu temaların yapılandırılma düzeyini tespit etmek amacıyla kullanılmaktadır (He, 1999). VOSviewer analiz programı ile engellilik temalı olarak seçilen dergilerde analize tabi tutulan 50 kelime toplam 6 kategoride sınıflandırılmıştır. Kelimelerin kategorilendirilmesi nicel bakımdan oldukça büyük bir anahtar kelime ağını, daha küçük, daha anlamlı ve daha anlaşılır temalara dönüştürmek için de kullanılmaktadır (Cobo vd., 2011). Böylelikle temel temalar, o yapıya ait en önemli anahtar kelimelerin birlikte bulunma sıklıkları ile karakterize edilebilmektedir. Birbirleriyle yüksek ilişki gösteren anahtar kelimeler aynı temaya girme eğilimi göstermektedirler (Ravikumar, Agrahari, Singh, 2015).

Ortak kelime analizinin bulguları bilimsel haritalama yöntemiyle görsel bir çıktıya dönüştürülebilmektedir. Bu görsel çıktı içerisinde bir anahtar kelimenin sahip olduğu daha küçük boyut, daha düşük birlikte oluşum sıklığına işaret etmekteyken, daha büyük boyut ise çok daha yüksek birlikte oluşum sıklığına delil olarak gösterilmektedir. Anahtar kelimeler arasındaki çizgiler, aynı çalışmada yer alan iki anahtar kelime arasında var olan birlikte oluşum bağlantısını göstermektedir. Bu çizgilerin kalınlığı ise anahtar kelimeler arasındaki korelasyonla orantılı olarak çizilmektedir. İki anahtar kelime arasındaki çizgiler ne kadar kalınsa, bağlantı o kadar güçlü olduğu anlamına gelmektedir (Chen, Chen, Wu, Xi ve Li, 2016). Anahtar kelimeler arasındaki çizgilerin mesafeleri, anahtar kelimelerin birbirleriyle yakınlığı bakımından ters orantılıdır (Hosseini, Baziyad, Norouzi, Khiabani, Gidófalvi, Albadvi, Alimohammad ve Seyedabrishami, 2021). Bir başka deyişle, bir anahtar kelimedenden bir başkasına uzanan çizginin uzunluğunun artması, iki anahtar kelime arasındaki ilişkiyi bilimsel bir çalışmada kurmak için kat edilecek mesafenin de artması anlamına geleceği için, söz konusu anahtar kelimelerin birbirleriyle görece daha az birlikte bulunma eğilimi gösterdiğine dair ipuçları taşımaktadır. Bu bilgilerden hareketle ortak anahtar kelime ağı analiz bulguları Şekil 1’de görselleştirilmiştir.

Şekil 1’e göre, seçilen dergilerden en çok kullanılan anahtar kelimeler International Classification of Functioning (60), mental health (53), young people (47), participation (43), children (42) ve













rehabilitation (34) kelimeleridir. Tıbbın gelişmesiyle insanların yaşam sürelerinin uzaması beraberinde psikiyatrik hastalıkları getirmiştir. Fiziksel engelliliklerin yanı sıra psikiyatrik engeller olarak tanımlanan ruh hastalıklarına bağlı engellik hali artmaya başlamıştır. Duygu durum bozukluğu, şizofreni, zekâ geriliği, psikopoz gibi ruh hastalıkları en sık engellilik haline sebep olan bozukluklar olarak tespit edilmiştir (Aslan ve Şimşek, 2017). TÜİK 2010 verilerine göre engellilik hali olan kişilerde ruhsal bozuklukları oranı %3,9 iken, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığını 2021 verilerinde bu oran %7,6 olmaktadır (ASHB, 2021). Bu hastalıkların artış hızının yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ruhsal problemleri olan insanların %75-95'inin ruh sağlığı hizmetlerine erişemediği belirtilmektedir (TPD, 2021). Bu durum “mental health” yani ruh sağlığı kelimelerin engellilik temalı çalışmalarda sık kullanılan anahtar kelimelerden olmasının sebebi olduğu düşünülebilir.

Sık kullanılan diğer bir anahtar kelime ise “young people”dir. İnsanların üretken olduğu yaş gençlik yaşlarıdır. Bu yaşlarında herhangi bir engelli olan insanlar hayata entegre olabilmesi için yaşadığı coğrafya tarafından uygun şartların oluşturulması gerekmektedir. Bu insanların iş hayatına girme, sanatsal kültürel aktivitelere katılma ve tatile gitme gibi birçok faaliyete katılım hakları engelsiz bireylerle aynı değildir. Ancak gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yeterli uygulamaların olmadığı ortadadır. 2005 yılında Birleşmiş Milletler, Dünya Turizm Örgütü Genel Konseyi tarafından “Herkes için Erişilebilir Turizm” konulu öneriler geliştirilmiş (Tütüncü ve Aydın, 2013; Bozok vd., 2014) olsa da değil engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımı günlük hayatlarını kolaylaştıracak uygulamaların bile tam olarak hayata geçirilmediği görülmektedir. Ayrıca ruhsal engelli bireylerin ruh sağlıklarını kaybetmeleri genellikle yaşanan koşullarının değişmesi, kentleşme ve kalabalıklaşmaya bağlı olmaktadır. Dolayısıyla ruh sağlığı problemleri yaşayan kişilerinde genç insanlar olduğu düşünülebilir. Buna ek olarak yapılan çalışmalarda engelli bireylerin yaş ortalamasının gençlik yaşlarında olduğu görülmektedir (Aslan ve Şimşek, 2017). Bu sebeple bu anahtar kelimenin sık kullanıldığı düşünülebilir.

Çalışmalarda sık kullanılan diğer kelime “children” kelimesidir. Çocukluk dönemi, hayat boyu öğrenme ve sosyal hayata katılım sağlanma dönemidir. Bu sebeple, engelli çocukların mevcut potansiyellerini en iyi şekilde ortaya çıkarmalarını sağlayacak müdahale ve hizmetlere ulaşabilmeleri oldukça önemlidir. Ancak dünya genelinde yaygınlaştırılmaya çalışılan programlar ve planlanan hizmetler göz ardı edilmektedir. Çocuklar gelişimsel risklere maruz kalma açısından savunmasızdır (Aslan, 2017). Dolayısıyla geleceğin mimarı olan çocuklarına eşit bir hayat sunabilmesi önemlidir. Bu sebeple engellilik konulu çalışmalarda sık kullanılan anahtar kelimelerden birinin çocuk olduğu düşünülebilir.

“Participation”, kelimesi ise engellilerin katılımları ile ilgilidir. Uygulanmaya çalışılan tüm planlar engellilerin hayata katılımlarının sağlanması amacıyla. Engellilerin iş hayatına katılımı, eğitim hayatına katılımı, sosyal hayata katılımı gibi ihtiyaç duyduğu tüm her şeye eşit bir şekilde katılımın sağlanması amacıyla üzerinde durulan önemli konulardan biri olmaktadır. Türk literatüründe de engelli bireylerin spora katılımı (Tekkurşun ve İlhan, 2018; Esatbeyoğlu ve Karahan, 2014; Demir ve İlhan 2019/2020), çalışma hayatına katılımı (Arslan ve Altıntaş, 2014; Genç ve Çat, 2013), toplumsal hayata katılımı (Çaha, 2016), turistik faaliyetlere katılımı (Yıldız, Yıldız ve Karaçayır, 2017) ve eğitime katılımı (Demirtaş, 2019) gibi konulara sıkça yer verildiği görülmektedir.

Son olarak en sık kullanılan anahtar kelimelerden diğeri “rehabilitation” kelimesidir. Engelli bireylerin normal yaşam koşullarına sahip tüm insanlar gibi toplumla iç içe yaşaması için rehabilitasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Engelli rehabilitasyonuna yönelik merkezlerin çoğalması akademik çalışmalar da sık değinilen konular içinde yer almasına sebep olduğu söylenebilir. Engelliler için açılan rehabilitasyon merkezleri, onların toplumsal hayata katılımlarında büyük rol oynamaktadır. Mengi (2020), çalışmasında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri sayesinde bireylerin engel durumlarını kabul ettikleri, sosyal çevrelerinin genişlediği, yalnızlık duygusundan kurtulduklarını belirtmektedir. Bu kurumlar sayesinde söz konusu bireylerin yaşam bağlarının güçlendiği ve mutlu olduklarına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Engelli bireylerin

rehabilitasyonları üzerine yapılan benzer çalışmalarda bu sonucu destekler niteliktedir (Konar 2003; Darcy, 2010; Kastenholz, Eusébio ve Figueiredo, 2015; Smagulova, 2019).

Son günlerin en güncel konusu olan covid-19'un da engelli temalı çalışmalara yansıdığı görülmektedir. Covid-19 ile bağlantılı kullanılan diğer anahtar kelimeler arasında yer alan teknoloji görece daha az çalışılmıştır. Teknoloji, geldiği nokta itibariyle hayatın ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte hayatı kolaylaştıran bir özelliğe sahiptir. Endüstri devrimleriyle başladığı bilinen teknolojik gelişmeler bugün içinde yaşadığımız endüstri 4.0 ile çok ileri bir boyuta ulaşmıştır. Dördüncü endüstri devrimin sunmuş olduğu birçok yenilik insanların hayatlarının birçok alanında yardımcı rol oynamaktadır (Açıksözlü, 2021). Bu ortamda teknoloji kelimesinin diğer kelimelere nazaran daha az kullanılması dikkat çekici olmaktadır. Farklı tipteki engelli bireylerin hayatlarını kolaylaştıracak ortamların oluşturulmasına olanak sağlayacak her türlü teknolojik gelişim önem ifade etmektedir. Endüstri 4.0'ın dinamikleri olan yapay zekâ, nesnelere interneti, nano teknolojiler, büyük veri ve robotik teknolojiler (Açıksözlü ve Bozok, 2021) sayesinde engelli bireylere yönelik sayısız yeni ufukların açılması söz konusudur. Bu uygulamalara örnek olarak yürüme, hareket etme zorluğu çeken kişilere destek olma ve dik durmasını sağlamak amacıyla üretilmiş robotik uygulamalar verilebilir. Ayrıca beyinden gelen dalgaları çözümleyen sensör sayesinde bunu karşı tarafa aktaran mekanizmaları harekete geçirerek imkânsız olarak nitelendirilen beyinsel fonksiyonların çalışmasını sağlamaktadır. Nesnelere interneti teknolojileri ile engelli bireylerin ev ortamında rahat hareket etmelerini ve yaşamalarına imkân sunun, sese duyarlı olan ışıkların yanması, gün ışığına bağlı olarak pencerelerin açılıp kapanması, ev ısınımı kontrol ederek otomatik ısıtma sistemlerinin ayarlanması, kart sistemi ya da yüz tanıma ile kapıların açılması gibi onlarca farklı uygulama kullanılabilmektedir (Tecim, 2019). Bu örnekler daha da artırılabilir. Bu örneklerden anlaşıldığı gibi engelli bireyler için teknolojik gelişmeler ve bunların ihtiyaç dahilinde kullanımı oldukça önemlidir. Buna rağmen engelli temalı bu dergilerde anahtar kelime olarak diğer kelimelere oranla daha az kullanıldığı görülmektedir.

### Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonucunda “Journal of Intellectual Disability Research” ve Disability and Rehabilitation dergilerinde en çok kullanılan anahtar kelimelerin International Classification of Functioning (60), mental health (53), young people (47), participation (43), children (42) ve rehabilitation (34) kelimeler olduğu görülmüştür.

ICF sağlık ve sağlıkla ilgili durumları tanımlaması ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü) ailesine ait olması sebebiyle konunun ana teması niteliğindedir. Ancak diğer kelimeler incelendiğinde son on yılda en çok kullanılan kelimelerden birinin “mental health” olması dikkat çekmektedir. Türkçe’de ruh sağlığı anlamına gelen kelime engelli türleri arasında en çok çalışan tür olduğunu göstermektedir. Son yıllarda insanların yaşam koşullarında birtakım değişiklikler olmuştur. Gelişen teknoloji, değişen çalışma koşulları, kalabalık şehirlerin artması, trafik, ekonomik sıkıntılar vb. birçok sebep insanlarda ruh sağlığı bozulmasına sebep olmuştur. Bu sorunun çözümüne yönelik ruh sağlığının düzeltilmesine ilişkin tedaviler devletler tarafından desteklenerek sosyal hizmet kapsamında genişletilebilir. Ayrıca düzenli incelemeler ve belirli testler yardımıyla ruh sağlığı bozukluklarının önceden teşhis edilmesi sağlanabilir.

Young people ve children kelimeleri güncelliğini koruyan diğer kelimelerdendir. Ruh sağlığı hastalıklarının da en çok görüldüğü yaşlar gençlik yaşları olarak bilinmektedir. Ayrıca insanların en üretken oldukları yaşlar gençlik yaşları olmaktadır. Bu yaşlarda herhangi sağlıksal engelli bulunan gençlerin yaşama entegre olması oldukça zordur. Bu anlamda engelli gençlerin sosyal hayata katılması, iş hayatına katılması, sanatsal kültürel etkinliklere katılmaları ve hayatı diğer insanlar gibi yaşayabilmeleri için gerekli uygulamaların yapılması önemlidir. Bu anlamda Türkçe’ye katılım olarak çevirilen participation kelimesinin de sık kullanılması sebebinin bu olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda çocukluk dönemini engelli bir birey olarak devam edenler için ruh sağlığı bozuklukları da meydana gelmesi muhtemeldir. Okul ortamında gerekli eğitimi

engelliliği yüzünden alamayan ya da arkadaşları tarafından dışlanan çocuklar eğitimden ve hayattan kopabilir. Bu bağlamda okul sosyal hizmetinin gelişmesi ve engelli çocuklara yönelik ihtiyaç duyulan yardımların yerine getirilmesi geleceğin mimarı olan çocuklar için ufuk niteliğindedir. Son olarak, engellilerin tedavisine yönelik rehabilitation kelimesi oldukça sık kullanılan bir anahtar kelimedir. Rehabilitasyon merkezlerinin artırılması ve sunulan tedavi kalitelerinin iyileştirilmesi engelli bireyler için yapılması gereken öncelik konulardan birisidir. Ayrıca quality life ve family anahtar kelimelerinin 2002 yılından bu yana çalışılan ve halen popülerliğini koruyan konular olduğu, en güncel konu ise olarak en fazla çalışılan anahtar kelimelerin rehabilitation, covid-19 ve intellectual disability olduğu görülmüştür. Beklenmedik bir anda aniden ortaya çıkan covid-19 krizi tüm dünyanın zor zamanlar geçirmesine sebep olmuştur. Hastalığın bilinmemesi ve acil önlem alınma durumu beraberinde birçok problemi getirmiştir. Sokağa çıkma yasakları ile sosyal hayatlarının ve bağımsız hareketlerinin kısıtlandığı engelli bireyler oldukça zor zamanlar yaşamışlardır. Ayrıca maruz kaldıkları bilinçsiz yardım etme davranışları zaman zaman bazı riskler ortaya çıkartmaktadır. Pandemi ile online platformların kullanımının artması da engelli bireyler için erişilebilirlik problemini ortaya çıkartmıştır. Bu durum alan yazında engellilik ile birlikte en çok kullanılan ve en güncel konunun covid-19 olmasına sebep olmuştur.

Çalışma "Journal of Intellectual Disability Research" ve Disability and Rehabilitation" dergileri ile kısıtlanmıştır. Farklı dergilerle anahtar kelime analizi yapılarak karşılaştırma yapılabilir. Ayrıca çalışmaya da son on yıl ele alınmıştır. Daha kısa periyotlar halinde dönem dönem hangi anahtar kelimelerin sık kullanıldığı ortaya koyulabilir.

## Kaynakça

- Açıksözlü, Ö. (2021). Turizm İşletmelerinde "Robotik Emek" (Endüstri 4.0 -Yapay Zekâ ve Robot Teknolojileri), Bozok, D. (Ed.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Açıksözlü, Ö. ve Bozok D. (2021). Applications For The Use Of "Robot" In Services In Tourism Enterprises, *ASOS Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(119), 413-428.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni*, Temmuz 2021. [https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm\\_istatistik\\_bulteni\\_temmuz2021.pdf](https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf)(Erişim tarihi: 10.04.2022).
- Arslan, H., ve Altıntaş, G. (2014). Engellilerin çalışma yaşamına katılımını arttırarak toplumsal kaynaşmalarını sağlamayı hedefleyen bir model önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165-186.
- Aslan, E. ve Şimşek, N. (2017). Psikiyatrik Bozukluklara Bağlı Engellilik Hali; Üniversite Hastanesi Deneyimi (Tur). *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20 (3), 197-202.
- Aslan, F. (2017). Çocukluk Dönemi Engelliliğinde Habilitasyon Uygulamaları ve Hemşirelerin Rollerini. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 4(3), 260-266.
- Aykara, A. (2011). Kaynaştırma eğitimi sürecindeki bedensel engelli öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler ve okul sosyal hizmeti. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(1), 63-84.
- Baker, H.K., Kumar, S. ve Pattnaik, D. (2020), Twenty-five years of the journal of corporate finance: A scientometric analysis. *Journal of Corporate Finance*, 66, 101572.
- Başbakanlık Özürülüler Daire Başkanlığı (2001). [https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429\\_tur.pdf](https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429_tur.pdf)(Erişim tarihi: 10.04.2022).
- BBC. (2020). *Pandemi nedir?, Ülkeleri Nasıl Etkiler?*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548>. (Erişim tarihi: 10.04.2022).

- Bozok, D., Kaya, Ç., ve Açüksözlü, Ö. (2014). Alanya'nın engelli turizmüne ilişkin durumunun belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi 15. Ulusal Turizm Kongresi Engelsiz Turizm Bildiriler Kitabı*, 16-31.
- Börner, K., Chen, C., ve Boyack, K. (2003). Visualizing knowledge domains. *Annual Review of Information Science and Technology*, 37(1), 179-255.
- Bulgan, G. (2015). Dünyada ve Türkiye'de engelli turizmi ile ilgili yapılan çalışmalar. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50),102-125.
- Burcu, E. (2011). Türkiye'deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1).37-54.
- Çaha, H. (2016). Engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri. *İnsan & Toplum Dergisi*, 5(10), 123-150.
- Chen, X., Chen, J., Wu, D., Xie, Y., ve Li, J. (2016). Mapping the research trends by co-word analysis based on keywords from funded project. *Procedia Computer Science*, 91, 547–555.
- Coulter, N., Monarch, I., ve Konda, S. (1998). Software engineering as seen through its research literature: A study in co-word analysis. *Journal of the American Society for Information Science*, 49(13), 1206-1223.
- Cronin, B. (2001). Bibliometrics and beyond: Some thoughts on web-based citation analysis. *Journal of Information science*, 27(1), 1-7.
- Cronin, B. (2001). Bibliometrics and beyond: some thoughts on web-based citation analysis. *Journal Of Information Science*, 27(1), 1-7.
- Çetin, H. (2017). Kamu Yönetimi Reformu Çerçevesinde Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmetler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 152-167.
- Darcy, S. (2010). Inherent complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences. *Tourism Management*, 31(6), 816-826.
- Demir, G. T., ve İlhan, E. L. (2019). Spora katılım motivasyonu: görme engelli sporcular üzerine bir araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 157-170.
- Demir, G. T., ve İlhan, L. (2020). Engelli sporcularda spora katılım motivasyonu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 49-69.
- Demirtaş, Z. (2019). Uluslararası Antlaşmalar Çerçevesinde Engellilerin Eğitim Hakkı. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, (2), 39-59.
- Esatbeyoğlu, F., ve Karahan, B. G. (2014). Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımlarının Önündeki Engeller. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 43-55.
- Feng, J., Zhang, Y. Q., ve Zhang, H. (2017). Improving the co-word analysis method based on semantic distance. *Scientometrics*, 111(3), 1521–1531.
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394.
- Gürdin, B. (2020). Yeşil pazarlamanın bilimsel haritaların görselleştirilmesi tekniğiyle bibliyometrik analizi. *Econder International Academic Journal*, 4(1), 203-231.
- İnceoğlu, Ç. (2014). Türkiye'de Sinemayı Konu Alan Doktora Tezleri Üzerine Bibliyometrik Bir Çözümleme, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 21, 31-50.
- Karaca, N. G. (2019). Uluslararası İlke ve Standartlar Bağlamında Yaşlı Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(2), 255-274.

- Karagoz, B. ve Seref, I. (2019). Yunus Emre ile ilgili araştırmaların bibliyometrik analizi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 123-141.
- Kastenholz, E., Eusébio, C., ve Figueiredo, E. (2015). Contributions of tourism to social inclusion of persons with disability. *Disability & Society*, 30(8), 1259-1281.
- Konar, N. (2003). Rehabilitasyon-engelliler sporu ve paralimpikler. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 162-166.
- Köseoğlu, M. A., Okumuş, F., Putra, E. D., Yıldız, M., ve Dođan, I. C. (2019). Conceptual structure of lodging-context studies: 1990–2016. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 43(4), 573–594.
- Mengi, A. (2020). Engelli bireylerin gözüyle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim durumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 19-33.
- Orhan, S., ve Özkan, E. (2020). Engelli Kadın Olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348–349.
- Romo-Fernández, L. M., Guerrero-Bote, V. P., ve Moya-Anegón, F. (2013). Co-word based thematic analysis of renewable energy (1990–2010). *Scientometrics*, 97(3), 743–765.
- Smagulova, L. (2009). *Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludađ Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Enstitüsü.
- Tecim, V. (Ed.). (2019). *Endüstri 4.0 engelliler için fırsat mı tehdit mi?*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yayınları Yayın No: 035
- Tek, S. ve Yılmaz, K.G. (2021). Görme engelli bireylerin covid-19 pandemi sürecine ilişkin deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet, Covid-19 Özel Sayı*, 1, 319-336.
- Tekkurşun, D. G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K., ve Kan, A. (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyon ölçeği (ESKMÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1), 95-106.
- Thompson, D. F. (2018). Bibliometric Analysis of Pharmacology Publications in the United States: A State-Level Evaluation. *Journal of Scientometric Research*, 7(3), 167-172.
- Thomson Reuters. (2011). Web of Science SM. Thomson Reuters Quick Reference Guide, 1-8.
- Türkiye Psikiyatri Derneđi (2021).<https://psikiyatri.org.tr/basin/607/10-ekim-dunya-ruh-sagligi-gunu-2021-ortak-bildirgesi-esitligin-olmadigi-bir-du>(Erişim tarihi: 10.04.2022).
- Tütüncü, Ö. ve Aydın, İ. (2013). Ulaşılabilir turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 261-263
- Uyar, A., Kılıç, M., ve Köseoğlu, M. A. (2020). Exploring the conceptual structure of the auditing discipline through co-word analysis: An international perspective. *International Journal of Auditing*, 24(1), 53-72.
- Van Eck, N. J., Waltman, L., Dekker, R., ve Vanden Berg, J. (2010), A Comparison of Two Techniques For Bibliometric Mapping: Multidimensional Scaling and VOS, *Journal of The American Society For Information Science and Technology*, 61(12), 2405- 2416.
- Yıldız, Z., Yıldız, S., & Karaçayır, E. (2017). Dünyada ve Türkiye de engelli turizmi pazarının değerlendirilmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 5(2), 61-80.



Zupic, I., ve Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Toplumsal Politika Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.